

امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه با تاکید بر مدل کاربردی پژوهش محور

آذر قلی زاده^۱ سعید شریفی^۲

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر یک فریضه دینی و مسئولیت اجتماعی است که تبعیت از آنها زمینه را برای حفظ و بقای نظام اجتماعی فراهم می کند و بی توجهی به ابعاد آن می تواند آثار سوء و غیر قابل جبرانی بر پیکره آن وارد کند. از آنجا که همه نهادها و سازمانهای آموزشی و تربیتی به عنوان نیروها و عوامل فرهنگ پذیری افراد مسئولیت انتقال ارزش ها و معروف های مورد تایید جامعه به افراد را دارند، وظیفه و مسئولیت دانشگاه نیز به عنوان یک نهاد اجتماعی جدا از این فرآیند مهم نیست. چنانچه دانشگاه نتواند با تاکید بر ارزشها و اهداف و معروف های ویژه خود عاملان خود را هدایت و کنترل کند، امنیت، ثبات و انسجام روانی و اجتماعی جامعه مختل گشته و روند پیشرفت و توسعه پایدار جامعه دچار رکود خواهد شد.

با توجه به این امر مهم بود که محقق درصد برآمد وضعیت فعلی و مسائل مبتلا به پدیده دینی و اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر را در جامعه دانشگاهی مطالعه کرده و با بازتعریفی از این فریضه در جامعه دانشگاهی یک مدل مقدماتی تحقق معروف های دانشگاهی را ارائه نماید.

روش تحقیق مروری - اسنادی بود که پیرامون سوالاتی از قبیل اینکه مصداقهای معروف ها و منکرهای دانشگاهی چیست و چه کسانی متولی این فریضه مهم هستند و چگونه می توان نقش دانشگاه را در انتقال معروف های خود تغییر داد؟ انجام گرفت یافته های تحقیق نشان داد که دانشگاه می تواند با فعال کردن دانشجویان در عرصه های علمی و پژوهشی و ایجاد انگیزه و خلاقیت در آنها در امر تولید علم در تحقق معروف ها و ارزش های خود بدون اجبار اجتماعی و هم حفظ وفاق ارزشی جامعه گام های اساسی بردارد.

واژگان کلیدی: امر به معروف و نهی از منکر، پژوهش، پژوهش محوری، دانشگاه اسلامی

مقدمه:

امر به معروف و نهی از منکر نه تنها به عنوان یک وظیفه و تکلیف دینی و اسلامی بلکه به عنوان یک ضرورت اجتماعی شناخته می شود. متأسفانه آنچه که امروز در جامعه اسلامی ما مشاهده می شود، امر به معروف با ظاهری مقدس در قالب شعار و نمودی ترسناک در قالب یک اجبار اجتماعی است.

"امر به معروف" عبارت است از: "تشویق و واداشتن دیگران به انجام افعال و داشتن صفاتی که به حکم عقل و از طرف شارع به نیکی توصیف شده اند (قربانی، 1379 ص 34). "نهی از منکر" در واقع بر حذر داشتن دیگران از انجام افعال یا داشتن اوصافی است که از طرف شارع و به حکم عقل قبیح و زشت شمرده شده اند (تیلا، 1384 ص 46). آیات 104 و 110 و 114 سوره مبارکه آل عمران، 157 اعراف، 71 توبه، 41 حج، 17 لقمان، مستقیماً به این فریضه مهم اشاره کرده است.

¹ - جامعه شناس و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

² - دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

مسئولیتی که هر کس در قبال جامعه و اعضای آن دارد از مهم ترین موضوعاتی است که اسلام به آن توجه جدی کرده است، از این رو تاکید بر انجام آن به عنوان یک فریضه، بیشتر به واسطه مسئولیت اجتماعی افراد در قبال یکدیگر در جامعه به عنوان واحد کل اجتماعی است، عاملی که صبغه مسئولیت اجتماعی را از امر به معروف و نهی از منکر دریغ نموده و آن را تبدیل به یک مسأله خاص ساخته است، توجه صرف به جنبه عبادی آن است، نه جنبه اجرای درست آن (لک زایی، 1383).

بی توجهی به ابعاد این فریضه الهی می تواند آثار سوء و غیر قابل جبرانی بر پیکره نظام اجتماعی وارد نماید؛ چرا که این مهم در حوزه مسائل اجتماعی مطرح و با موجودی زنده، ذی شعور، دارای اراده و هوشمند به عنوان انسان که یک موجود پیچیده چند بعدی است سرو و کار دارد. از سوی دیگر، انسان در متن و بطن جامعه ای که از مجموع تک تک افراد با مشترکات، سلايق، آموزه ها، ارزش هاو. . که در زمان و مکانی خاص تشکیل شده، زندگی می کند و این مسأله، پیچیدگی و حساسیت موضوع را دو چندان می نماید.

انجام این فریضه در حوزه اجتماعی با آسیب های زیادی مواجه است. از جمله این آسیب ها می توان به: الف. توجه صرف به جنبه عبادی آن، ب. محدود کردن این هنجار به تظاهرات اجتماعی، پ. تقسیم افراد به سالم و ناسالم، ت. بی توجهی به سیستمی بودن جامعه، ج. اختلاط حوزه فردی و اجتماعی، چ. سلیقه ای عمل کردن، ح. شناخت ناکافی در خصوص انحراف، خ. میل به تظاهر و ریا کاری، د. تعارض ارزشی در خرده نظام های جامعه، ذ. فقدان الگوی عملی، ر. تاکید بیشتر بر نیایدها تا بایدها و. . اشاره کرد.

معروف و منکر معانی زیادی دارد اما آنچه بیشتر بر آن تاکید شده و منظور نظر ما نیز هم هست، اینکه معروف یعنی شناخته شده، شایسته و پسندیده و منکر یعنی ناشایست و ناپسند. با اغماض از شرایط و مراتب آن تاکید بر این نکته لازم است که پسند و ناپسند، شایسته و ناشایست، خیر و نیک بر حسب سلیقه ها، دیدگاهها، طرز فکرها و بر حسب محیط، آداب و سنت ها و آیینها فرق می کند (بهشتی، 1379).

مصادق های معروف و منکر وابسته به شرایط محیطی است، از آنجا که دانشگاه محیطی متفاوت از محیط جامعه دارد لذا پدیده معروف و منکر تعریف خاص و مصادق متناسب با محیط و کارکرد خود پیدا می کند. از این رو ما با دو مفهوم معروف و منکر اجتماعی^۳ و معروف و منکر دانشگاهی^۴ مواجهیم. منظور نظر ما تاکید بر معروف و منکر دانشگاهی است، اگر چه توجه به این پدیده به معنای بی توجهی به دیگری نیست.

تعریف و مصادق امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه چیست؟ در دانشگاه اسلامی چه کسانی متولی امر به معروف و نهی از منکر هستند؟ آیا همه افراد اعم از استاد، کارمند، دانشجو بایستی به این مهم بپردازند یا دفتر فرهنگ اسلامی، بسیج دانشجویی، حراست، تشکلهای و انجمن ها؟ این نوشتار سعی دارد با رویکردی جامعه شناسانه با بازتعریفی از معروف و منکر در فضای دانشگاه مدلی کاربردی برای پاسخ به این سوالات ارائه دهد.

الزامات امر به معروف و نهی از منکر:

³- Social honor and dishonor

⁴- The honor and dishonor of university

با توجه به تعریف فوق که معنا و مفهوم امر به معروف و نهی از منکر وابسته به شرایط محیطی است، هر نهادی بر اساس وظایف و کار کردی که در کل نظام اجتماعی بر عهده دارد معروف و منکر خود را مشخص می کند. الزاماتی که بایستی در دانشگاه برای تعیین و تبیین مصادیق این فریضه در نظر گرفته شود عبارتند از:

الف - عقلانی بودن امر به معروف و نهی از منکر:

متأسفانه خلط جدال اثبات حجیت عقل و نقل به آنجا می رسد که عقل در برابر شرع قرار می گیرد. این در حالی است که عقل هیچ گونه منافاتی با شرع نداشته و این نقل است که گاهی حجیت شرعی پیدا می کند. برای دفاع از این ادعا لازم است اشاره ای به آیاتی از قرآن شود که خداوند متعال در سوره مبارکه "الملک" پس از بیان موضوعاتی مثل مرگ و زندگی، خلقت هفت آسمان، خورشید و ستارگان به یک نکته ظریف اشاره می کند که در خلقت خداوند هیچ عیب و تعارضی مشاهده نمی کنی حتی تاکید می کند که دوباره نگاه کن! نگاه کن! سپس اشاره می کند که هر کس به خدا کافر شود او را عذابی عظیم است و بعد ویژگی جهنم را بیان می فرماید و در اشاره ای ظریف می فرماید: مگر بیم دهنده به سراغ شما {کفار} نیامد؟! که تصدیق کرده و می گویند آمد، اما این نکته اهمیت دارد که بیان می شود اگر ما گوش فرا می دادیم و یا تعقل می کردیم (نسمع او نعقل) در میان دوزخیان نبودیم (سوره مبارکه الملک، آیات 1 تا 10).

امر به معروف و نهی از منکر، مقدمه برخی از تکالیف عقلی است، از اینرو به حکم عقل، این مهم ضرورت پیدا می کند. یکی از احکامی که عقل آن را درک می کند وجود حفظ نظام⁵ است. خرد همه انسانها در می یابد که نظم زندگی بشر، باید پایدار بوده و لازم است که در برابر عوامل تهدیدکننده، حفظ گردد (سروش، 1385). بنابر این اگر هم شریعت اسلامی برای حفظ انسجام، وحدت، امنیت و نظم اجتماعی از این فریضه سخنی به میان نمی آورد، وجود امر به معروف و نهی از منکر به حکم عقل برای حفظ نظام اجتماعی ضروری می نمود. شاهد این مدعا نظام اجتماعی کشورهای غربی است که مصادیق معروف و منکر صرفاً به هر موضوعی اطلاق می گردد که نظم اجتماعی⁶ را حفظ یا آن را تهدید کند. به عبارت دیگر، صرف اسلامی بودن تضمین کننده نظم اجتماعی نیست، همانگونه که محجبه بودن یک زن مسلمان نظم حاکم بر نظام دانشگاهی کشورهای اروپایی را تهدید می کند. عدم رعایت حجاب اسلامی از سوی مردان و زنان مسلمان در یک کشور اسلامی می تواند تهدید کننده نظم اجتماعی دانشگاه باشد. لذا در نظام دانشگاهی این مسئله مطرح است که کدام پدیده ها می تواند منجر به حفظ نظام و کدام تهدید کننده نظام باشد؟

ب - توجه به جنبه اجتماعی:

⁵- Preservation of system

⁶- Social order

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه اسلام کارکرد آن در جامعه است و الا جنبه صرف عبادی از نظر اسلام مد نظر نیست، چرا که آنچه برای اسلام اهمیت دارد. ایمان و تقوا است و ایمان یک مقوله قلبی و اعتقادی است، نه تظاهری، تقلیدی و اجباری.

عاملی که عنصر مسئولیت اجتماعی را از امر به معروف و نهی از منکر دریغ نموده و آن را تبدیل به یک مسأله خاص ساخته، توجه به جنبه عبادی آن است (لک زایی، 1383).

در تحقیقی به سال تحصیلی 86-87 در دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد اکثریت نمونه مورد بررسی مهم ترین دلیل اقدام به این امر به معروف را دینی و شرعی بودن آن ذکر کردند (6/57 درصد)، در حالی که اصلاح و آسایش جامعه (2/15 درصد) و ارتقاء سلامت اجتماعی و جلوگیری از گسترش فساد و انحراف (9/13 درصد) ذکر شده است (غدیوری، خسروی نژاد، آزاد بخت، 1387).

ایجاد امنیت اجتماعی، امنیت روانی، انسجام و بقای وحدت جامعه، ضمانت اجرای احکام الهی در اجتماع، سلامت و بهداشت اجتماعی، توسعه فرهنگی، زمینه سازی هویت دینی و فرهنگی، از جمله کارکردهای عمل به امر به معروف و نهی از منکر است که نه تنها مخالف نظر اسلام نیست بلکه موکد اسلام هم همین هست.

ج- توجه به اصول خاص در کاربرد امر به معروف و نهی از منکر:

نکته قابل تامل در این باب این است که خوب بودن یک عمل برای نیل به نتیجه خوب لازم است اما کافی نیست، از این رو ست که این فریضه مهم دارای مراتبی است. در اجرای این فریضه بایستی به چهار اصل مهم توجه داشت: شناخت موقعیت و شرایط مخاطب، هماهنگی و برنامه ریزی، شناخت ریشه معروف و ناهی و قطع آن، ارائه جایگزین (پیرگانی، 1386).

رفتار افراد آمران و ناهیان به عنوان الگو در یک جامعه بایستی با درونی سازی اخلاقی⁷ همراه باشد. روانشناسان اجتماعی سه شیوه پاسخ از سوی مخاطبین (متابعت، همانند سازی و درونی کردن) را در مقابل نفوذ اجتماعی⁸ بیان کرده اند. جزء مهم متابعت، قدرت است، در حالی که در همانندسازی، عنصر مهم، جاذبه و کشش است؛ ولی در درونی کردن، جزء مهم، قابلیت قبول است. (سبحانی نیا، 1382).

کاربرد اصول علمی و درک تفاوت انسانها در روان، اجتماع و فرهنگ می تواند راهگشا باشد. لذا ضروری است که بین عاملان و عالمان اتفاق و رابطه مستمر برقرار گردد.

د- توجه به تعارض ارزش ها:

⁷- Moral internalization

⁸- Social influence

"ارزش" عبارت است از "بار معنایی خاصی که انسان به برخی از اعمال، پاره ای از حالات و بعضی از پدیده ها نسبت می دهد. منظور از ارزش، ارزش های اجتماعی⁹ است که مورد پذیرش همگان بوده و مفهومی عام دارد و همه ارزش های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را شامل می شود. این ارزش ها جوهره و شیرازه هر فرهنگ هستند، به زندگی هر فرد قصد و معنا می دهند، مصادیق نسبی داشته و تابع شرایط فرهنگی اند (نظر پور، 1378).

تعارض ارزش ها زمانی ناشی می شود که خرده نظام های مختلف یک جامعه ارزش های متفاوت و گاه متعارضی را ترویج دهند. تعارضات شدید زمانی افزایش می یابند که افراد، ارزشهای مغایری برگزینند و یا ارزشها کاملاً روشن نباشند (فیاضی، 1383)

عدم توجه به این تعارضات ارزشی جامعه پذیری¹⁰ فرد را که به معنای همسازی و همنوایی فرد با ارزشها، هنجارها و نگرشهای اجتماعی است مختل می کند. این تعارضات گاه در میان خرده نظام های یک جامعه مثل دانشگاه، خانواده و مذهب بوجود می آید و گاه در میان اجزای متعامل یک خرده نظام مثل حوزهای فرهنگ، آموزش، پژوهش و... درون دانشگاه حادث می شود. در هر صورت وفاق ارزشی¹¹ و رفع تعارضات برای تاکید بر معروف و یا منکر خاصی باید در نظر گرفته شود.

ه- توجه به معروف و منکر غیر منصوص:

زمانی که از مصادیق معروف و منکر سخن به میان می آید، آنچه به ذهن متبادر می شود مصداق های منصوص¹² آن است که در قرآن به صراحت به آن اشاره شده است. معروف و منکر غیر منصوص در واقع همان مفاهیم و مصادیقی است که باعث تدین و تقویت اسلام می گردد. در حالی که مستقیماً به آن اشاره ای نشده است (موحد، 1386).

توسعه پایدار یک کشور که به توسعه علمی و فرهنگی وابسته است از جمله معروف های غیر منصوص جامعه هستند است. حاکم نمودن نگرش علمی بر فرهنگ جامعه، بومی نمودن علم، مولد سازی فرهنگ و علم، فرهنگ پذیری افراد، نظم پذیری جمعی، مسئولیت پذیری، و از جمله فرآیند های توسعه علمی و فرهنگی است که دانشگاه بایستی آنها را در راس وظایف خود قرار دهد (قلی زاده، 1385).

مقام معظم رهبری فرمودند "امروز هر حرکت علمی و فرهنگی و کاری که در خدمت نظام و کشور جمهوری اسلامی و برای نو سازی و پیشرفت و آبادانی این کشور انجام گیرد یک عبادت است" (پژوهش نما، 1387).

⁹- Social value

¹⁰- Socializations

¹¹- Value consensus

¹²- Textual

به نظر می‌رسد، با باز تعریفی از معروف های دانشگاهی و تاکید بر نقش بارز دانشگاه در تعیین، تبیین و عمل به مصادیق آن بتوان راهکار کاربردی و مدل مقدماتی معروف دانشگاهی را ارائه نمود.

معروف ها (ارزش های) دانشگاهی:

دانشجو در دانشگاه با ارزش های متفاوتی مواجه است که گاه متفاوت با ارزش های جامعه اند. ارزش در واقع هر آن چیزی است که برای انسان مهم و دارای اولویت است. تقسیم بندی ارزش ها از دیدگاه های متفاوت صورت گرفته است اما مطمح نظر ما همانطور که گفته شد ارزش های اجتماعی است. ارزش های اجتماعی، مقولاتی فرهنگی اند که روح و فکر و ایده حاکم بر هنجارهای اجتماعی^{۱۳} را تشکیل می دهند (امام جمعه، ۱۳۸۷). معروفات و منکرات ریشه در همین ارزش ها دارند که خود از مفروضات اساسی^{۱۴} هر جامعه ای نشأت گرفته اند. ارزش ها نه تنها مطلق و ابدی نیستند بلکه تابعی از نظام خانواده، آموزش و پرورش، وسایل ارتباطی، مذهب و اعتقادات و محیط اجتماعی اند.

امروز به زعم برخی از منتقدین، دانشگاه اسلامی به معنای واقعی نداریم، شاید یک دلیل آن، این باشد که معروف و منکر اسلامی فقط از یک دریچه آن هم حفظ ظاهر و توسط یک راقم، تقریر و اجرا می شود. اگر ناصحین، صالحین، منتقدین، روشنفکران و در کل همه مسئولان تربیتی در یک جامعه نتوانند در نهادهای کوچک و اساسی مثل خانواده، مدرسه، رسانه ها و معروف و منکر را تعریف، تبیین و به آن عمل نمایند، هیچ ظرفیت و قدرتی نمی تواند در دانشگاه کارکرد امر به معروف و نهی از منکر اجتماعی را داشته باشد و مسلماً این انتظار، انتظار درستی نخواهد بود.

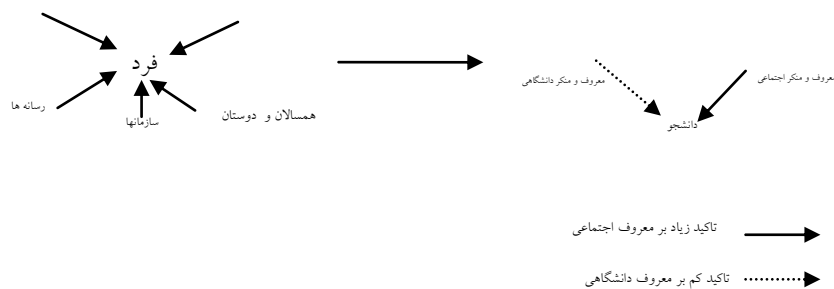
جامعه در کلیت خود از خرد نظام ها و سازمانهای اجتماعی از قبیل خانواده، مدرسه، رسانه، دانشگاه و. که همگی عوامل جامعه پذیری و فرهنگ پذیری هستند تشکیل شده است. فرد تحت تاثیر حوزه های متعددی که ارزش های خاص و گاه متعارضی را به وی القا می کنند قرار می گیرد. دانشگاه نیز به عنوان یک سازمان اجتماعی با ارزش های خاص خود (معروف های دانشگاه) می تواند نقش تعیین کننده در انتقال فرهنگی و حفظ ارزش های فرهنگی داشته باشد. چنانچه دانشگاه بر همان ارزش های متعارض در جامعه تاکید کند و از معروف های خود غافل بماند، نه تنها در فرد نهادینه نمی شود بلکه ممکن است معروف به ضد ارزش نیز تبدیل شود.

شکل ۱- مدل فعلی امر به معروف و نهی از منکر با تاکید بر معروف های جامعه در دانشگاه

¹³- Social n

¹⁴- Basic as

هرگونه ناسازگاری ارزشی در حوزه های فوق (مثل تعارض میان آموخته‌ها و هنجارهای مدرسه و خواسته‌ها و امر و نهی‌های خانواده، یا عدم انطباق میان گفته و عمل هریک از معلمان و والدین، ویا تعارض ارزشها بین معلمان و والدین) و ناسازگاری و ناهمسویی (مدرسه با اجتماع، خانواده با اجتماع، آموزه های دینی و رفتارها، قوانین ومقررات و مدرسه با تکنولوژی) موجب اختلال در نظام ارزشی می شود(تدبیر، 1385).

معروف و منکر دانشگاه، صرفاً معروف و منکر نظامهای دیگر جامعه نیست، اگر چه دانشگاه هم یک نهاد اجتماعی است و کارکرد اجتماعی دارد، اما معروف و منکر خاص خود را به نسبت محیط، هدف و کارکردش در جامعه خواهد داشت. مسلماً توجه به معروف دانشگاهی نه تنها مخالف اصول و فروع اسلامی نیست بلکه می تواند نقش اساسی در تقویت ارزش ها و رعایت هنجارهای فرهنگی در دانشگاه داشته باشد.

وفاق¹⁵ از جمله ابزار های است که می تواند تعارض و تضاد میان ارزش ها را کاهش دهد، وفاق به معنی هماهنگی، سازگاری، همراهی، یک دلی و یک جهتی است و نقطه مقابل نفاق و ناسازگاری و ناهماهنگی است. هر چه میزان وفاق ارزشی در یک جامعه کم تر شود میزان تعارضات فرهنگی در جامعه بیشتر می شود(قلی زاده، 1387).

ایجاد روحیه توجه به علم، توجه به رویکرد پژوهش به جای آموزش صرف، تولید علم، کاربردی کردن تولیدات علمی، استفاده بهینه از اوقات فراغت، روحیه مطالبه گری، پرسش گری و در کل پرداختن با نگاه عالمانه به همه وجوه زندگی اجتماعی از جمله معروف هایی که تا حدودی در دانشگاه از آن ها غفلت شده است.

بنابر این وفاق همه اجزا و عناصر دانشگاهی، بر روی علم محوری با تاکید بر پژوهش به عنوان معروف دانشگاهی، می تواند علاوه بر نیل به اهداف عالی دانشگاه اوقات دانشجویان را به شکل بهینه پر کند و زمینه کاهش توجه به فعالیت های ضد ارزشی را فراهم نماید. متأسفانه وضعیت فعلی دانشگاه به گونه ای است که بیشتر دانشجویان مایل به آموزش یک سویه از استاد به دانشجو هستند و میل چندانی به پژوهش در دانشگاه ندارند.

نظام آموزش عالی باید به سه مقوله تولید دانش(خلاقیات)، انتقال دانش(آموزش) و نشر دانش(فن آنوری) توجه جدی نماید. ساختار کنونی نظام آموزش عالی بگونه ای است که عملاً به مقوله انتقال دانش توجه می شود، این در حالی است که مطالعات نشان می دهد توجه به مقوله تولید دانش در دنیا از جایگاه ویژه ای برخوردار است (سلیمی، 1388).

مقام معظم رهبری بارها به این مهم تاکید فرمودند که "امروز یکی از دو، سه کار اساسی برای حفظ هویتمان، موجودیتمان، استقلالمان و آیندمان، مساله تحقیق علمی است، بدون شک و تردید باید این مساله را جدی بگیرند، این مساله از بسیاری از کارهای ما مهمتر است، ولو ظاهر زود بازده ای ندارد و به چشم نمی آید، اما بسیار مهم است."

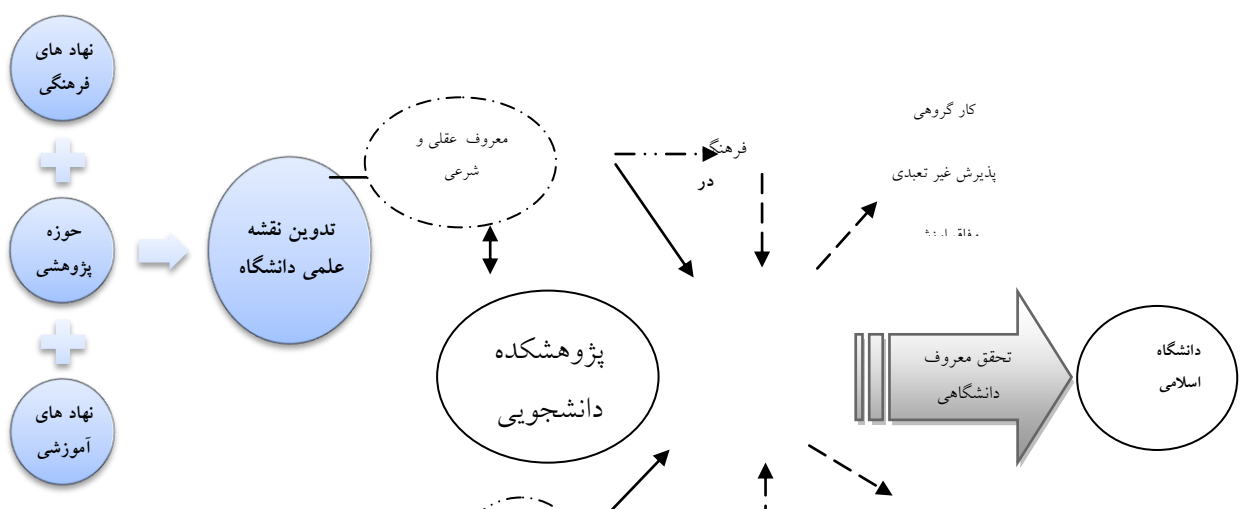
ایشان حتی با طرح عنوان جهاد علمی تولید علم را یکی از دو کار اساسی برای ایستادن در مقابل آمریکا بیان فرمودند، و اشاره کردند اگر آمریکا و غرب امروز ابر قدرتند به واسطه علمشان است. (ویژه نامه ممتازین بسیج، 1387).

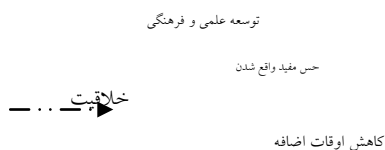
تشکیل پژوهشکده های دانشجویی مقدمه ایجاد معروف دانشگاهی:

تولید علم صرفاً با پژوهش میسر است، و پژوهش به معنای آزمایش و تفحص به منظور کشف مجهولات و یافتن یک راه حل برای مشکل یا تولید قانون است (حیدری و حیدری، 1384). این امر با تاکید همه نهاد های دانشگاهی، ایجاد ساز و کار ترغیب به حضور در پژوهشکده ها و تشکیل تیم های توانمند و علاقمند زیر نظر اساتید و متخصصان صورت می گیرد.

پیشگامی نهاد های فرهنگی در تشکیل پژوهشکده های دانشجویی می تواند محیطی را فراهم نماید که علاوه بر توجه به ارزش ها و معروف های دانشگاهی، زمینه نهادینه سازی ارزش های فرهنگ اسلامی با رعایت الزاماتی که قبلاً ذکر آن رفت فراهم نماید، تصاویر دختر و پسران دانشجو از نظر پوشش اسلامی در دانشکده ها و عدم تطابق ظاهر تعداد قابل توجهی از دانشجویان با آن می تواند شاهدهی برای نا کافی یا نا کارآمد بودن تلاش ها در زمینه تعریف مصداق معروف و منکر در دانشگاه باشد.

از این رو با نظر به معروف دانشگاهی (علم مبتنی بر پژوهش) لازم است، نهادهای فرهنگی، حوزه آموزشی و حوزه پژوهش که با دانشجو در تمامی مقاطع در تعامل هستند به تدوین نقشه علمی دانشگاه اقدام نمایند.

شکل 3- مدل مقدماتی تحقیق معروف در دانشگاه

حضور اساتید دانشگاه به عنوان مشاور، هادی و محقق از یک سو، تاکید و ترغیب نهادهای فرهنگی از سوی دیگر می تواند زمینه حضور دانشجویان را در فعالیت های ارزشی (معروف دانشگاه) بیشتر نماید، خلاقیت از جمله عوامل موثر در تولید علم است. پژوهشکده ها فضای را فراهم می آورند تا دانشجویان هر رشته به ایده های خود جهت دهند. معروف دانشگاهی (پژوهش) نیز از سوی اسلام بسیار با اهمیت ذکر شده است.

توجه به پژوهش در دانشگاه به عنوان ارزش و معروف علاوه بر آثار و نتایج مثبت می تواند بر روی فرهنگ تاثیر گذار باشد. فرهنگ دو بعد مادی و معنوی دارد که متاثر از یکدیگرند، بعد مادی آن به علم وابستگی انکار ناپذیری دارد، هرچه تولیدات علمی یک کشور افزوده شود بر غنای فرهنگی آن نیز افزوده می شود (سلیمی، 1388).

معروف های دانشگاهی علاوه بر این که خود مصادیق ارزش محسوب می شوند، زمینه تحقق معروف های دیگری را نیز فراهم می کنند. مطالعه بیشتر با حضور فعال در کتابخانه ها، کاهش وقت اضافی دانشجو، هدفمند کردن تلاش و حضور وی در دانشگاه، افزایش حس دوستی با تشکیل تیم های دانشجویی، افزایش وفاق جمعی، افزایش اعتماد به نفس و خود باوری علمی، کاهش ترس از شکست با کسب تجربه در فعالیت های گروهی، تعامل نزدیک تر و صمیمانه با اساتید و دیگر دانشجویان، ایجاد احساس مفید بودن، پذیرش غیر تعبدی، ایجاد انگیزه رقابت علمی، کاهش تعارض ارزشی (مشترک بودن هدف)، افزایش توانایی کار گروهی و... از جمله نتایج توجه به معروف های دانشگاهی در قالب تشکیل پژوهشکده های دانشجویی است. دانشجو، رکن اصلی در تحقق این معروف هاست که خود زمینه ساز تحقق دانشگاه اسلامی است، دانشگاهی که می تواند علاوه بر حفظ شعائر فرهنگ اسلامی در راستای ارائه چهره علمی و فرهنگی از خویش، توسعه همه جانبه کشور را نیز تحقق بخشد.

پیامبر اعظم (ص) می فرمایند، جوینده دانش، جوایب رحمت است و دانشجو رکن اسلام و پاداشش با پیامبران داده می شود.¹⁶ همچنین قرآن و سنت، همگان را به کاوش در علوم طبیعی، کسب علم از هر منبع ذی علمی،

جامعیت و وحدت علوم در اسلام، فراهم کردن امکانات تحقیق و آموزش و تشویق دانشمندان به فراگیری علوم فرا می خواند (قاسمی زاد، 1388).

نتیجه گیری:

اگرچه حفظ شعائر و ظواهر اسلامی برای دانشگاه لازم است اما کافی نیست. آنچه امروز به عنوان امر به معروف و نهی از منکر و آسیب های مبتلابه، به آن در جامعه پرداخته می شود، صرفاً به شیوه های اجرا، متولیان، اهداف تربیتی و جنبه های عبادی آن از دیدگاه اجتماعی، روانی و تربیتی محدود شده است. به نظر می رسد دانشگاه با باز تعریفی از معروف و منکر دانشگاهی بنا بر مقتضیات محیط، کارکرد، اهداف و آرمانهای خود خواهد توانست علاوه بر زمینه سازی ایجاد ارزش های مطلوب دیگر، به تحقق اهداف عالی دانشگاه که توسعه علمی و فرهنگی است کمک شایان توجهی نماید.

لذا لازم است دانشگاه به عنوان یک خرده نظام، بیشتر بر معروف های اساسی و اهدافی که برای تحقق آن تشکیل شده است تاکید نماید. با حساسیت بیشتر و توجه به علم مبتنی بر پژوهش در دانشگاه، به عنوان یک هدف مورد وفاق و ارزشمند و معروف دانشگاهی بتواند لزوم توجه دیگر خرده نظام های جامعه را به معروف و منکر واقعی خاص خود گوشزد نماید.

معروف ها و منکرات اجتماعی ریشه در سایر خرده نظام هایی دارند که گاه ارزش های متعارض و متفاوتی را به افراد جامعه القا می کنند و کارکرد نظام دانشگاهی را به عنوان یک نظام تحول گرا دچار اختلال می کنند. بعید به نظر می رسد تاکید بر معروف و منکر اجتماعی در فضایی که فعالیت های فرهنگی مشتریان خاص خود را دارد جوابگو باشد. نکته مهم آنکه چنانچه دانشگاه نتواند بر علم محوری مبتنی بر پژوهش به عنوان یک معروف و ارزش دانشگاهی که ارزش مشترک و مورد وفاق همه اجزا و عناصر درون دانشگاه است دست یافته و با دانشجویان تعامل نماید، قطعاً دانشجویان به تظاهر، ریا کاری، میل به پنهانکاری و گرایش به سمت ارزش های مطرود کشیده خواهند شد.

اگر چه تحقق دستاوردهای پژوهشی زمان بر است اما تغییر نگرش مدیران تربیتی در دانشگاه از تکرار مکررات بر معروف و منکر اجتماعی به تاکید بر معروف دانشگاهی و ایجاد زمینه های حضور فعال و با انگیزه دانشجویان در عرصه های تحقیقاتی، می تواند اولین گام موثر در تحقق معروف های دیگر در دانشگاه باشد.

- امام جمعه، فرهاد. (1387). جامعه شناسی فرهنگی. چاپ اول تهران، انتشارات برنا
- بهشتی، محمد حسین. (1379). باید ها و نباید ها، چاپ اول، تهران، انتشارات بقیه
- پیر گانی، محمد حسین. (1386). شیوه های کاربردی امر به معروف و نهی از منکر در جامعه امروزی، سایت معروف یاران
- تدبیر، مهندسی فرهنگی جامعه. ماهنامه علمی آموزشی مدیریت شماره 174. آبان 1385
- تیلا، پروانه. (1384). بسط امر به معروف و نهی از منکر برای مشارکت و همبستگی ملی. فصلنامه مطالعات بسیج شماره 26. سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج
- حیدری، پردیس و حیدری رضا. (1384). مدیریت دانش و تولید علم، مجموعه مقالات کنگره نهضت تولید علم، جنبش نرم افزاری و آزاد اندیشی
- سبحانی نیا، محمد. (1382). راه های درونی کردن مفاهیم اخلاقی. نشریه با معارف اسلامی آشنا شویم. www.seraj.ir
- سلیمی، مهتاب. (1388). چالش های تولید علم، پژوهشنامه شماره 34، گروه پژوهشهای فرهنگی اجتماعی، مرکز تحقیقات تشخیص مصلحت نظام
- سروش، محمد. (1385). مبانی عقلانی امر به معروف و نهی از منکر، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره 24
- علوی، سعید. (1387). اولین گام جنبش نرم افزاری، تغییر روش های آموزش در علوم. پژوهش نما، ماهنامه علمی-پژوهشی بسیج شماره 53
- غدیری، جهانبخش. خسروی نژاد، کبری و آزاد بخت، نادر. (1387). امر به معروف ار تئوری تا عمل. فصلنامه مطالعات میان فرهنگی. سال سوم شماره 8
- فیاضی، مرجان. (1383). مدیریت تعارض، ماهنامه علمی آموزشی تدبیر شماره 141
- قرآن کریم، سوره مبارکه الملک، آیات 1 تا 10
- قربانی لاهیجی، زین العابدین. (1379). امر به به معروف و نهی از منکر از دیگاه قرآن و سنت، نشر الهادی
- قلی زاده، آذر. (1385). نقش دانشگاه در توسعه فرهنگی (مجموعه مقالات) همایش ربع قرن فعالیت دانشگاه آزاد اسلامی
- قلی زاده، آذر. (1387). جامعه شناسی فرهنگی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان
- لک زایی، نجف. (1385). امر به معروف و نهی از منکر، www.lakzaee.ir
- موحد، علی. (1386). معروف و منکر منصوص و غیر منصوص. ستاد احیا امر به معروف و نهی از منکر استان فارس

- ویژه نامه هفتمین جشنواره دانشجویان ممتاز، مبتکر و نو آوری‌های علمی شاهد و ایثارگر کشور، معاونت علمی

بسیج دانشجویی بهمن ماه 1387

همایش ملی شهروند مسئول